

A határ sértés

NICK ELSDORF

„E llopták az autót!”
(Mein Auto wurde gestohlen!) „Ellopták a pénzem!”
(Mein Geld wurde gestohlen!) – jajongta éppen négyar nyelvű rádióállomásunk tréfás nyelvtanára (vö. hidegenforgalmi propaganda), amikor múltkorjában hazafelé jövet átléptem a határt. Már azon morfondíroztam, hogy visszafordulok: Ladánk Bécsben mégiscsak nagyobb biztonságban van. Ha éppen nem döfik ki a kerekét...

Először csak a levegőt eresztették ki belőle. Önzetlen lengyel svarcolók adták így tudunkra a szemközi építkezésről, hogy akadályozzuk az osztrák építőipar fejlődését. Később konyhakés végzett az egyik külsővel, miközben bennszülött kollégáim körülöttem parkoló járművein, melyek sötétebb tónusú rendszámtáblákkal voltak felfegyverezve, csak egy kis cetli díszelgett. Ez bécsi kedéllyel ajánlotta a távozást a helybitorlóknak (lásd még: a fehérek hátrányos megkülönböztetése). Legutoljára szike szabdalta a gumit, mint kitűnt, ismét válogatós önbíráskodó kezében, akit kizárólag a pannon rendszámok látványa indított nyisszantásra. Ha két magyar kocsit látott, akkor a köztük pironkodó osztrákoknak megkegyelmezett.

Midőn már másodízben cseréltem a kereket (kerékre), sikerült megnyugtatom magam: elvégre jó tudni, hogy a gumit csak szúrák, nem pedig lopják. Az elmúlt hónapokban többször is megesett, hogy slusszkuksunkat napokig a kocsai ajtaján lengette a szellő, az útikönyvekben megénekelte *Wiener Lüfterl*. Mégsem akadt senki, aki hiányzó alkatrészeit – ó, hajdani külkereskedelmi statisztikák! – „demokratikus import” útján óhajtotta volna beszerezni, pedig lakik egy-két Ladatárs az utcánkban (vö. rossz környék). Tényleg a vasfüggöny lenne a határ?

SZABADSÁGOT AZ ŐZEKNEK

Igaz is, hol van már a régi jó anyag ebből a firhangból, mióta előjáróink nemegyszer (nem kétszer) összevissza kaszabolták. Gesztus dolga. Erdélyt szomorító szomszédaink még siettek is elmélyíteni a jó benyomást. Függöny le – függöny föl, folytatódhat az előadás. Hajdanán, amikor még az NDK-nak és Ausztriának nem volt közös történelmi határa, osztrák ismerőseim folyvást arról panaszkodtak, hogy a műanyagok korában mennyi fém virít még mindig a magmáig lebetonozott magyar határsorompókon, az őrtornyokon, meg a rengeteg katonák géppisztolyain. Ámbár azért sem rajongtak különösebben, hogy e vasaka-

ratúnak tűnő határőrök útlevél-ellenőrzés közben megkérdezzék tőlük, nincs-e véletlenül néhány felesleges (fém)doboz sörük. „Még mindig félek egy kicsit lejönni hozzátok” (lásd még: leutazni vidékre) – vallotta be bécsi kollégánóm nemrég Hegyeshalomnál. Futasopron óta viszont úgy látom, némiképp nő a megértés a vas és acél Magyarországa iránt.

Néhány éve az egyik Kőszeg menti községben televe, séta közben inkább lépten mint nyomon föltartóztattak a kiskatona-járőrök. No nem gyanakvásból, pusztán fáztak, meg szidni akarták a nagykatonákat, akik a kezdettől fogva elavult határzárát kitalálták. Beavattak a nagy titokba: kizárólag az nem kel át a drótkerítésen, aki nem akar. A fémháló jószerivel az őzeket meg a nyulakat tartóztatja csak fel, a berendezés viszont nem jelzi, ha jelzi egyáltalán, hogy ki a kitolakodó. Ők, a határőrök pedig lélekszakadva futhatnak a tetthelyre naponta többször is, mélyen hiába. Még jó, hogy a bolond népek sokáig nem hitték el, hogy az aknákat már rég fölszedték.

Most, hogy zöldell a határ, az őzikék végre felszabadulnak...

HATÁRKONYAK

Nem mondom, alig egy esztendeje még autóból kiugorva hetente haptákba (habt Acht!) kellett állnom, növésben lévő magzataimmal együtt, hogy a HÖR kényelmesen fölbecsülhesse magasságunkat. Még fülembe cseng az a szópárbaj, melyet avégett vívtam egy derék vámfival, hogy rozoga Videoton tévémet – a nemzeti vagyon részét – néhány napra kivihezzem az országból (vö. a televízió a nemzet tulajdona). Számtalanszor gyűrte illetlen katonakéz készülő irományaim géppapírját, gyanakvásra külön okot adó cirillbetűs jegyzeteim egyszer a latyakos hóban is megfűrdtek. Ezt elkerülendő, megesett, hogy még Vlagyimir Iljicsot is konszignáltattam: nekem a határátlépés nem is olyan régen még a Titkos Ügykezelés piros pecsétes, cukorspárgás, barna csomagolópapíros világában kezdődött, hazatértemkor pedig azzal zárult, hogy az Ütjelentéshez rendszeresített kérdőíven a „na, mivel is vacsoráztunk ott a nagy idegenben?” zsánerű kérdésekre kellett válaszokat rögtönöznom.

Ma már gerjed a bizalom, győzött – ha nem is a törvény – a nagy számok törvénye mindenképp. A szerencsétlen szervnek a határon gyakorta annyi ideje sincs, hogy gondosan megvizsgálja, vajon még mindig kék-e a szemem, csak

pecsétel rendületlenül, illetve a közlekedést bonyolítja. (Persze nem szabad öt buszokból tömegesen kirohantva ingerelni.) Egyébiránt a határszakma sajátos bája megköpömbösít. A vámok átmenetileg elvesztették érdeklődésüket az idegen nyelvű politikatörténeti munkák iránt.

Néhanap még páneurópai módon rá is mosolyognak az emberre. Mint annak az óriás-Mercedesnek a gazdájára, mely a minap kifelé menet gördült elém a vámnál. Az úrvetítő komótos mozdulattal nyitotta fel a csomagtartót, melyben egy közepes nagyságú burgenlandi vendéglő heti nyersanyagkészlete tornyosult, húzott elő egy üveg whiskyt a tejfölök közül, és tette le vámként a pultra, hogy ne vesszen e révén. Szállítmányozó ismerősöm nem lepődött meg a történeten: az ő szakmájukban „határkonyaknak” hívják ezt a hálaajándékot, csak épp az ausztriai oldalon adogatják. Az előttük görgő autók iránt egyébként mind a transz- mind pedig a cislajtániai fegyveres testület közeli érzéseket táplál. Fiatalos mozdulattal pattannak be melléd, mint a nyomozók üldözés közben, és adják ki a parancsot: irány a legközelebbi vendéglő, üzlet, kocsmá. Fizetésre mind ez idáig nem szólítottak föl.

VEJEM, A KÜLÜGYMINISZTER

Nem sejtethed, nyájas olvasó, hogy a magamfajta vízumkényszerezett ún. tartós kiküldött Pesten lépi át először az osztrák határt, a Benczúr utcában. Első élményem a bécsi Beamter-világról ekként a magyar tájba mosódik.

Konzulátus. Vastag üvegfal mögött sihederképu követési alkalmazott trónol, előtte kigyózó tömeg, melyet ő alaposan megvet. Nem minden ok nélkül, hisz vízumért itt szerinte három kategória eseng: 1.) a harmadik világ számkivetettjei, 2.) Erdély elesettjei, 3.) egy-két mindenre elszánt magyar *Schwarzarbeiter*-jelölt. Az első csoport turistának álcázott arab, török és délkelet-ázsiai menekültni vágyókból áll; a másodikhoz tartozók még turistának sem képesek álcázni magukat, a harmadik kategória pedig hamis meghívólevéllel szeretne munkavállalási engedély nélkül robotolni Osztrákiában. A temérdek hazudozót elűldözőndő, a derék hivatalnok kifinomult trükkhöz folyamodik: nem tanul meg se magyarul, se angolul, s aki elszántságában németül közeledne hozzá, annak fejét lehajtva valamely Alpok-mélyi tájszólásban motyog vissza ellenségesen: „hol a víziútassági igazolványa?” Firtatványait már jól ismerem, s két éve azt is tudom, hogy nem csak engem gyűlöl.

Akkor idős néni toporgott utánam a sorban. Szegény anyóka félnapos sajt-túrara érkezett Bécsből Sopronba, ahol mindenét eltulajdonították (lásd még: a róka és a holló esete). Azt hitte, a Paradicsomba lépett, amikor oly sok vizsálya után a pesti konzulátus kapui végre kitarultak előtte. Nem ismerte még a cerberust. „Töltse ki, ragasszon rá, mellékeljen...! Miért nem hozott fényképet!? Schillinget nem fogadok el!” A néni, miután kapiskálni kezdte, hova is került, elpityeredett, majd rimázkodásra váltott: engedjék telefonálni Bécsbe, ő próbált az utcáról is, de – fel nem foghatja, miért – nem sikerült... „Hát mit képzél – hördült fel a sihederképu – ,mi lenne, ha mindénkinélünk akarná a magántelefonjait elintézni?”

A nénikének torkán akadt a rettenet, egyúttal sátáni elhatározás ült ki az arcára. De mielőtt megszólalhatott volna, egy középkorú magyar hidrogén-*Blondine* nyomakodott eléje, s vastag aranygyűrűt mutatott fel egy vízbefúló diadalával: „ez a Windischgrätz család tulajdona; szeretném nekik visszaszolgáltatni, kérem, segítsenek!” Üvegfal mögött tetőzött az undor: „jöjjön vissza a következő évezredben!”. Hogy a hercegi sarjak addig is szegényebbek maradnak egy ékszerrel? Mindegy, Ausztriában a nemesi címek úgysem használhatók.

Hidrogén elfűt. Légüres tér. Ez az a pillanat, melyet öreg néne nem volt rest kihasználni. Behízlgó mosollyal tapadt az üvegre: „*Kennen Sie Herrn Willibald Pahr?* – tette fel a kérdést a sihederképu, mintha csak most találkoztak volna egy állófogadáson. „Tudja, a volt külügyminiszter, az anyósa vagyok” – roppantotta szét egy szempillantás alatt a hivatalnok megpuhult gerincét. Cukros mosoly volt a válasz, szolgálatkész testtartás kíséretében. Ajtó nyílt, konzul sietve jött: „hát miért nem mindjárt ezzel tetszett kezdeni?” Dunának, Lajtának egy a hangja.

Hogy Oltak is? A késői negédet a vízumőr tüstént ledolgozta egy kitartóan Ausztriába lopakodni próbáló erdélyi magyar hölgyön. „Fel is út, le is út” – ajánlotta többször is finom bájjal. Én közvetítettem, úgyhogy az asszonynak bizalma volt hozzám. Az épület előtt felém fordult: „tudja kiknek köszönhetjük a rohadt kondukátort, aki miatt ezek a kurva németek (!) arányra utálnak minket, erdélyi magyarokat?” Azt hittem, valódi kérdés hangzott el, hát töprengeni kezdtem. Már Gheorghiu-Dejnélt tartottam gondolatban, amikor a hölgy jól a szemem közé nézett és elsírta magát. „Tudja kiknek? A bűdös zsidóknak a pesti kormányban!” – bömbölte teljes átléssel. Asszonyom, számoljon – dünnögtem inkább csak magamnak, és levertem távozta a Gróf Népköztársaság útja irányában.

JÖJJÖN A JÓZSI

Régóta figyelem magam, későn jött ingázót, mit is jelent nekem a határ, amely mentén – sokan nem tudják – Ausztria legszegényebb tartományával érintkeznek a gazdagabb magyar megyék. (Szabolcs és Vörarlberg – jobb erre nem is gondolni.) Eleinte a pesszimistán romantikus jelképeket kedveltem. Télvíz idején a feketellő varjúseréget, mely – mit ad isten – kizárólag a magyar szántóföldeket látogatja; a mosonmagyaróvári futballpálya girbegurba kapufáit; vagy az Abda határában szürkén árválkodó Radnótit. Gyakran éreztem úgy, hogy akárcsak a mátészalkai cigányt, mikor Pest felé vonatozik, őt legkésőbb Hatvannál, engem Bécs felé Hegyeshalomnál utolér az ellenőrzés.

Az úri nyavalygásnak azonban vége, mióta felvirradt Mercuriusnak honunkban. Eddig ugyan más fogalmaim voltak a határhaszon-elméletéről, mostanában azonban a „határ” szó kezd a fülemben összeroszkodni a „bazar”-ral, amely tudvalevően Teherántól idáig nem ismer határokat. Így van ez rendjén, ha feltárulnak a kereskedelmi kapuk – dereng gazdaságtörténeti tanulmányaimból.

Mégis, amit otthoni énem örömmel ketrecnyitogatásként képzelt el, azt bécsi magyar szemmel szomorú kaland-

dok sorozatának láttam. Schillingért napokig sorban állni, hajnalban nagyszülőket autóba préselni, plusz valutát, szalámit, szovjet pezsgőt rejtegetni, állandóan eltévedni, a bécsi magyar boltok „bedobóemberei” által becsapni, kevés pénzért kényszerűen bővíteni, bennszülöttek által lenézni, nyelvíleg kiszolgáltatva lenni, hűtőládát lumbágós derékkal Trabantra erőszakolni, vásárfiát a vám előtt parkolóban újraelosztani, *Mehrwertsteuer*-ügyben hazáig izgulni, a határon sötétben, metsző szélben órákig várakozni, közben a papírokkal sűrű kiabálás közepette ide-oda küldözgetve lenni – majd kezdeni mindezt előlről, ha elromlott egy alkatrész az eleve féltartós fogyasztási cikkben.

Rebбенékenyen kalandvágyó tekintetek a portya elején kifelé menet, alkoholtól vörös, üveges szemek befelé jövet, amikor már megvan a zsákmány: ezt a látványt nyújtotta nekem, ideiglenesen felmentettek a határ a legutóbbi hetekig.

Tavasszal állapotos nő veti a kocsim elé magát a *Gürtel*-en. Kiderül, nem volt más választása. Skodájuk elromlott, túl a vásárláson nincs már egy árva schillingjük sem, a magyar autók pedig rájuk sem hederítenek. Az asszony egyfolytában sír, kamaszlánya blazírtan kuporog három jókora papírdoboz között, a férje már tövig olajos. Nekiál-lunk szerelni. Mondják, biztos tudomásuk van arról, hogy Bécsben nem lehet az utcáról Magyarországra telefonálni, de semmi baj, mert van *Mehrwert*-igazolásuk a most vásárolt holmiktól, arra ugye minden bankban adnak pénzt (van egyáltalán ótépé ebben a kerületben?), de a legjobb mégiscsak a Józsi lenne. Ki az a Józsi? – tudakolom óvatosan. „Hát a traktorosgyerek a téészből, az csak ideér holnapig a vontatóval, ha ma elindul.”

ANTIFASISZTA VÉDALAGÚT

Józsi helyett Klaus, Wolfgang és Dieter jött, három kelet-berlini most-már-ismerős, akik családi restinket látogatták, mielőtt felszálltak volna a menekülttáborba menő vonatra. Korombéli, de láthatóan kevésbé fontolva haladó értelmiségiek, családapák kúsztak a sárban, tépték a drótot és rezzentek össze minden zajra határu-ton-állóktól rettegően, miközben én – mint kiderült, pár perc különbséggel – azon bosszankodtam Hegyeshalomnál, hogy miért hamuzik a határőr az útlevelembe. (Igaz, ha várnak még pár napot, ők is megússzák ennyivel.)

Lenyűgözött a berlini partizánok szervezetsége: térkép, távcső, iránytű – és drótvágó, hogy mindezeket használni is tudják. Némi nosztalgiával idézték fel a nyári egyetemi táborokat, melyekben a polgári védelmi kiképzés keretében tanultak katonai szorgalmat. Kis szomorral ismerték ezért be, hogy a vasfüggönyön sok helyütt manikűrölővel is sikerült volna átjutniuk. „Olyan rendetlen ez az oszt-rák – magyar határ – pajkoskodtak –, a sok kacskaringó miatt háromszor keltünk át a temérdek kerítésen, így ez most a második vizitünk Ausztriában.”

Szó esett még közöttünk segítőkész magyar vadászról és gyanúsan állambiztonsági keletnémet gombaszedőkről, no meg egy burgenlandi vendéglősről is, ki jól tartotta őket, de akinek német kiejtésével megbirkózni talán az egész út legnagyobb megpróbáltatása volt. Engem két kérdés izgatott: a) mi történt volna, ha véletlenül összefut-nak egy magyar határőrrel?; b) honnan tudja az ember a nagy szaladásban, hogy megállhat, mert itt van már a Kánaán? Képtelen voltam kifogni rajtuk, mert már Pesten kiokosították őket német iskolamestereik. Határőrt látva nyugodt mozdulattal a földre kell helyezni fejünként legalább ezer forintot, majd kéretik lassú alázattal távozni; Ausztria pedig onnan ismerszik meg, hogy ott minden talpalatnyi földet rendesen megművelnek. Kértem, e pár szavas használati utasítás után van-e még szükség társadalomtudományokra Kelet-Európában?

Hogy létünket mégis igazoljuk, sebtében tervezetet dolgoztunk ki a berlini „Antifasiszta Védfal” „Védalagút-tal” történő kiegészítéséről, mely elkerüli Magyarországot (sokáig tanakodtunk, mely ország fővárosában is kellene ennek kibukkannia), majd közösen olvastunk a *Spiegel*t, melyet vendégeink – a szabadság első mozdulataként – mindnyájan megvettük. „Párnázott határsértés” – kockáz-tatta meg eszes barátném magunk közt szólnán. A vonat indulásának közeledtével azonban beárnyékolódtak a kedé-lyek. „Ki rajong a poroszokért odaát?” – tetőzött a berlini bú. „A legjobb lenne talán Nyugat-Berlinbe menni vagy ittmaradni Ausztriában.”

Minék ábrándítsam ki már most őket? Bécsben manap-ság ez a mondás járja: „csak a német menekült a jó mene-kült, különösen, ha mindjárt tovább is áll”. Az alternatívok hetilapja karikatúrát is közöl az átlagosztrákról, aki egy-szerre kap útlevelet az endékásokkal Bécsben. Csakhogy az övén Ausztria címere alatt – sosem tűnt fel eddig, hogy a koronás sas karmaiban sarló és kalapács díszel – ez olvasható: *Piefke Hass Pass* (németgyűlöleti igazolvány), s roppant büszkén mutatgatja.